

ВПЛИВ ЧИННИХ ПРАВОПИСНИХ НОРМ НА МОВУ ПРЕСИ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ США

THE INFLUENCE OF THE CURRENT ORTHOGRAPHY ON THE LANGUAGE OF THE UKRAINIAN DIASPORA PRESS IN THE USA

Краснікова Ю.І.,

orcid.org/0009-0009-8645-0419

аспірантка кафедри української мови

Київського столичного університету імені Бориса Грінченка

У статті досліджено та описано мовні особливості сучасної українськомовної преси діаспори США. Зафіксовані правописні норми різних мовних рівнів на сторінках видань свідчать про поєднання чинних правил українського правопису (2019 р.) та старих форм харківського правопису (1928 р.). Визначено причини такої взаємодії, зокрема долучення українських журналістів до співпраці, а також передрук або цитування українських джерел ЗМК. Об'єктом дослідження стали такі українськомовні видання діаспори США: «Громада» (штат Каліфорнія), «Час і події», «Сурма» (штат Іллінойс), «Свобода» (штат Нью-Джерсі), «Нове життя», «Українське слово» (штат Нью-Йорк). Простежено розбіжності та збіги між двома правописними традиціями на прикладі фонетичних, морфологічних та орфографічних норм. Результати аналізу показують, що більшість видань загалом відповідають правилам чинного українського правопису, наприклад, «Громада», «Українське слово», «Сурма». Преса старшого покоління, а саме «Свобода» та «Нове життя», у публікаціях ще й досі послуговується харківським правописом. Під час дослідження також виявлено комбінування правил старої та нової традицій (або наявність обох форм) у незалежній українськомовній газеті «Час і події» (м. Чикаго). Однак, враховуючи те, що останні зміни українського правопису включають правила правопису 1928 року, відзначено тенденцію зближення мови преси діаспори до мови українців на Батьківщині. Зібраний та опрацьований матеріал може бути використано для створення загальної картини правописних норм української мови в сучасній пресі української діаспори США. Аналіз досліджень здійснено переважно описовим і зіставним методом, проведено лінгвістичне спостереження щодо правописних стандартів, які нині функціонують в українськомовних ЗМК на американському континенті. На прикладах показано, як український чинний правопис проникає та узвичаюється в пресі діаспори США.

Ключові слова: український правопис, харківський правопис, правописні норми, діаспора США, ЗМК, мова преси діаспори.

The article investigates and describes the language features of the modern Ukrainian diaspora press in the USA. Recorded orthographic norms of different language levels indicate a combination of the current rules of the Ukrainian orthography (2019) and the old forms of the Kharkiv orthography (1928) in the publications. The reasons of such interaction were also determined, in particular, the involvement of Ukrainian journalists in cooperation, the reprinting or quoting of the Ukrainian sources of press. The following Ukrainian-language newspapers of the US diaspora became the object of the study: "Hromada" (California State), "Chas i Podii", "Surma" (Illinois State), "Svoboda" (New Jersey State), "New Life", "Ukrainske Slovo" (New York State). Differences and coincidences between the two orthographic traditions are traced using the example of phonetic, morphological and orthographic norms. The results show that the majority of publications in general meet the rules of the current Ukrainian orthography, for example, "Hromada", "Ukrainske Slovo", "Surma". The press of the older generation, namely "Svoboda" and "New Life", still uses the Kharkiv orthography. During the study a mix of the old and new traditions (or the presence of both them) was also found in the independent Ukrainian-language newspaper "Chas i Podii" (Chicago). However, taking into account the fact that the latest changes in the Ukrainian orthography include the old orthographic rules (1928), it notes a tendency towards approximation of the diaspora press language to the language of Ukrainians in the homeland. The collected and well-processed material can be used to create a general picture of the orthographic norms of the Ukrainian language in the modern Ukrainian diaspora press in the USA. The analysis of the research was conducted mainly by a descriptive and comparative method. A linguistic observation was made to study the orthographic standards that exist in the Ukrainian press on the American continent. The examples demonstrate how the current Ukrainian orthography penetrates and is used in the US diaspora press.

Key words: the Ukrainian orthography, the Kharkiv orthography, orthographic norms (rules), the USA diaspora, press, the language of the diaspora press.

Постановка проблеми. Після низки спірних питань щодо українського правопису 2019 року під час адаптаційного п'ятирічного періоду 3 червня 2024 року в Україні повноцінно набув чинності новий правопис. Однак остаточно опрацьований український правопис буде завершено тільки до кінця поточного року Інститутом української мови. Причиною такого

довготривалого затвердження правопису директор Інституту української мови П. Гриценко називає саме усвідомлене користування питомо українськими формами слів: «Володіння мовою, мовокористування, мовотворення – це процес, який спирається на свідоме користування, на усвідомлення структури мови і на відчуття власних, відповідальності за те, що ти користуєшся

українською мовою. Це має бути українська мова, а не покруч» [1].

Тема правописних норм залишається актуальною і дотепер не лише на території України, але й для українців, що мешкають поза її межами. Так, діаспора США та Канади ще досить активно послуговуються саме старими правописними нормами. Під час I Міжнародного конгресу українців у 1991 році прийнято постанову про потребу вироблення єдиного сучасного правопису для українців, що проживають в Україні, так і в діаспорі, який мав би опиратися на весь історичний досвід української мови. Неодноразово на сторінках видання «Час і події» порушується питання правопису. У статті «Український правопис» від 18 червня 2009 року зазначено, що «Правописом 1928 року тривалий час користувалася (і користується й до сьогодні) українська діаспора. На початку 1990-их років філологи новоствореної України спромоглися реабілітувати невеликі частини досягнень 1928 року, але загалом сучасний український правопис базується на «кращих» традиціях совкового панросіянізму. Проект правопису 1999 року мав на меті повернення багатьох набутих правопису 1928 року з позиції сьогодення, але наша влада не спромоглася втілити цей проект в життя» [2]. Таке протистояння діаспорян до нового українського правопису почати трапляється і сьогодні.

Чинні правописні норми тепер вважають схожими на правила харківського правопису або так званої «скрипниківки», затверджені Миколою Скрипником 6 вересня 1928 року в Харкові. Це правопис української мови, прийнятий 1927 року на Всеукраїнській правописній конференції, яка відбувалася в тодішній столиці УРСР, у місті Харкові. У 1933 році правописна комісія на чолі з А. Хвилею переробила «Український правопис», визнавши норми 1927–1928 років «націоналістичними». Саме цей харківський правопис і в наш час використовує українська діаспора для значної частини своїх видань. Діаспоряни вказують на дві основні причини: 1) прагнення підтримувати діаспори перших хвиль еміграції; 2) нагадування про часи українського відродження 1920–1930-х років і русифікацію, яка розпочалася згодом [3].

Новий український правопис ухвалив власне зміни в написанні слів і варіантні доповнення до чинної норми. Такі норми стають ближчими до правописних стандартів харківського правопису, а отже, однакові мовні характеристики свідомо об'єднують континентальних українців і українців північноамериканського континенту. Саме такий перехід засвідчує сучасна українськомовна

преса діаспори США, яка і сьогодні є важливим чинником української самобутності та національної ідентичності з нагальною потребою тримати зв'язок з історичною Батьківщиною. Це дає подальший поштовх до створення нових українськомовних періодичних видань за кордоном, що тепер можливе теж за новими правописними традиціями.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання українськомовної преси діаспори США почали вивчати ще на початку XX століття. Першими дослідниками стали Ю. Бачинський, А. Животко, А. Шлепаков. Автори досліджують українську діаспору в культурологічному контексті, побіжно розглядають перші видавництва, але дають обмаль розуміння щодо розвитку і становлення українськомовної преси.

Грунтовними щодо досліджень преси української діаспори стають пізніші напрацювання таких вчених, як І. Романько, І. Сковронська, В. Чекалюк, Л. Біловус та інші. Науковці переконані, що періодика в діаспорі є вагомим комунікативним засобом, через який відбувається інформаційний обмін, формуються соціальні настрої, моральні норми, розвивається суспільна свідомість українців за океаном. Так, у монографії «Українськомовна періодика у національно-культурному житті української діаспори США (1991–2017 рр.)» Л. Біловус приділяє особливу увагу проблемам українського правопису і наголошує на тому, що «українська діаспора стурбована таким фактом, адже один народ (незалежно від місця проживання) має розмовляти й писати однаково: правопис для мови – це все одно, що конституція для держави» [4, с. 218]. Проте для української діаспори США традиційність і однастайність завжди були в пріоритеті попри спроби створення і впровадження в Україні нових правописних норм у період незалежності.

Одним із перших серед українських науковців США, хто детально розглянув особливості харківського правопису та опублікував деякі «матеріали» дискусії харківської конференції 1927 року, став Ю. Шевельов зі своєю працею «Українська мова в першій половині двадцятого століття (1900–1941)» [5]. Український мовознавець О. Тараненко також цікавився питанням мови західної діаспори і тодішньої мовної ситуації (2003 р.), відзначаючи, що мова публічної діяльності дійсно опирається на харківський правопис, однак складно не помітити, скільки англіцизмів використовується замість українських відповідників. Це «породжує хаотичність самої мовної практики і постійні, причому часто

заполітизовані, дискусії. У самій Україні звичайно поширюються й закріплюються насамперед ті рекомендації й ті особливості мововжитку західної діаспори, які – об'єктивно зумовлені чи суб'єктивно спрямовані – ведуть до дальшого розмежування української мови з російською» [6, с. 71]. На підтримку харківського правопису почали виступати й українські науковці. І. Фаріон у праці «Правопис – корсет мови? Український правопис як культурно-політичний вибір» здійснює аналіз правописного життя у лінгвістичному, історичному і політичному аспектах, а також розкриває культурно-політичне навантаження правописних норм і вагому роль у цьому позамовних чинників: «У будь-якому разі правопис слів унезалежнити від позамовних чинників, а тим паче радянської доби, що методологічно і методично творила через правопис радянську версію нашої мови» [7, с. 112].

Постановка завдання. Метою наукової розвідки є дослідження правописних норм мови сучасної українськомовної преси діаспори США. Реалізація поставленої мети передбачає розв'язання таких завдань: 1) дослідити правописні норми української мови в сучасній українськомовній пресі діаспори США; 2) порівняти використання правописних норм чинного українського правопису 2019 року і харківського правопису 1928 року; 3) простежити збіги та відмінності мови діаспори та мови материкової України.

Матеріалом для дослідження стали такі видання: «Громада» (2017) (штат Каліфорнія), «Час і події» (1996), «Сурма» (1927) (штат Іллінойс), «Свобода» (1983) (штат Нью-Джерсі), «Нове життя» (1944), «Українське слово» (2002) (штат Нью-Йорк).

Мета та завдання дослідження зумовили вибір таких основних методів дослідження, як описовий та зіставний для вибору правописних норм, їхньої класифікації та систематизації, вияву спільних і відмінних (чи специфічних) рис.

Виклад основного матеріалу. Нова редакція українського правопису зумовила збіг із деякими мовними нормами, що вже були наявні в періодичній діяльності США згідно з харківським правописом. Спершу розглянемо фонетичні особливості.

У 1933 році було вилучено літеру г з «національного» правопису через «недостатність російського графічного й фонемного ряду під час передавання запозичень і відповідність українського» [7, с. 37]. Тільки після багатьох дискусій цю літеру було повернуто до правопису 1993 року. Однак скасувати цю літеру в живому мовленні було

неможливо. Українці із західних територій змогли зберегти використання цієї літери протягом всього ХХ століття в США. Дотепер багато людей на континенті значно ширше вживають літеру г не лише в іншомовних словах, але й загальних. Наприклад, *Аргентина, Вашингтон, Чикаго, делегація Конгресу США, агент, російська агресія* [8]. Таке активне поширення літери г досліджуємо в найстарішій газеті діаспори США «Свобода» (1893 року заснування), що активно послуговується харківським правописом як єдиним та правомірним. На протигагу цьому, україноцентрична газета «Сурма» (1927 року заснування) передає ті ж самі слова літерою г відповідно до чинного українського правопису. Наприклад, *Президент Аргентини, воєнна агресія, конгресмен-республіканець, Чикаго, Вашингтон, «агенти кремля»* [9].

Написання слова **проєкт** (за аналогією «суб'єкт» і «траєкторія») та похідних від нього тепер не викликають дискусій. В усіх аналізованих джерелах відзначаємо правильне використання (*проєкт, законопроєкт, спецпроєкт*). Однак є певні протиріччя. У статті «Україно-американський **проєкт** «Батьківська Хата. Homestead» розпочав 2 сезон» («Час і події» від 02 вересня 2021 року)... у тексті знаходимо як слово «*проєкт*», так і слово «*проєкт*» (переважно). Наприклад, «*В проєкті прийняли [взяли] участь українці, які усім серцем люблять Батьківщину*» [10], хоча в назві статті використано стару форму цього слова.

Однією із фонетичних особливостей нової правописної традиції стали варіативні форми: 1) вживання грецької літери «тета» **θ** замість **ф** («*кафедра/ катедра*»); 2) написання слів іншомовного походження на кшталт «*лауреат/ лауреат*». Упродовж ХVIII–ХХ ст. в українську літературну мову ввійшло багато слів грецького походження в латинському звуковому оформленні. Саме процес її функціонування в українських текстах глибоко дослідив В. Німчук [11]. Проте нами не було засвідчено активне використання такого звука в пресі діаспори США, окрім газети «Свобода» (*знизилася довіра до телемаратону, Спасо-Преображенський катедральний собор в Одесі, популярні міти*) [8]. Щодо другої варіативної групи тільки у виданні «Час і події» послуговуються альтернативними формами написання слів (*лауреатка премії Фондації – лауреат Державної премії України ім. Т. Шевченка; міжнародна аудиторія – франківська аудиторія; аудієнція президента США – Що знову за авдієнція?*) [12]. Відзначимо, що хоча правомірними є обидві форми таких мовних особливос-

тей, в українському медійному просторі домінує перша, як і у виданнях діаспорян. Такі асимілятивні процеси можна пояснити тіснішою співпрацею між українцями в Україні та за її межами, обміном інформацією, взаємопідтримкою та пошуком діалогу. Як бачимо, тяглість до української мови відповідно до чинного українського правопису за останні роки змінилась: українська мова за океаном почала повільно піддаватися тим правописним нормам, що їх використовують українські ЗМК. Адже авторами (журналістами чи кореспондентами) часто є українські фахівці, що вносять зміни в сталі правописні традиції діаспорян.

Проте в газеті «Свобода» і нині простежуємо деякі мовні особливості, що не є характерними для української правописної норми. Таке прагнення зберегти традиції та повага до них є одним із ознак непорушності й відданості харківському правопису.

У розділі «Правопис чужих слів. Приголосні. §54» харківського правопису написано, що «чужомовне *І* в українській мові почасти передаємо як нем'яке, себто *ле, ла, ло, лу, л*, почасти як м'яке, себто *лі, ля, льо, лю, ль*» [13, с. 62–63]. Це пояснюється головним чином тим, що чужі слова надходили до нас з різних мов, у різні часи і різними шляхами. У газеті «Свобода» зафіксоване широке використання саме м'якого *л* (*ля, льо*): *реклама, пляни, Голяндія, блокування парламента, заблюкували* [8].

Відповідно до розділу «Правопис чужих слів. Голосні. §62» записано роз'яснення, що «після всіх пригол. перед голосн. та *й*, при чім чуже *іа* передаємо через *ія*» [13, с. 68]: *діяспора, Спеціалізована антикорупційна прокуратура, соціальні мережі, матеріал, діалект, мініатюрний* [8]. У цьому ж розділі наявне і наступне правило щодо голосних в іншомовних словах (§ 65) «На початку слова *е* в чужих словах передаємо через *е* (а не *є*)» [13, с. 70]. Таке правило не стало винятком для видання «Свобода» теж. Наприклад, *Європа та Євразія, євроінтеграції, ЕС; У 27 країнах, які входять до Європейського союзу, 6–9 червня пройшли вибори до Європарляменту; ЕС тисне на Угорщину. – Союзники Угорщини в Європейському союзі тиснуть на Будапешт, щоб він перестав блокувати допомогу Україні. На вершинній зустрічі Європейської ради мають.....* [8].

Користуючись харківським правописом, газета «Свобода» прагне отримати підтримку української діаспори перших хвиль еміграції, дає сигнал про зближення. Мовне питання для цього видання є досить чутливим. Від 20 травня

2021 року з'являється допис із заголовком «Хочу дізнатися думку про новий правопис», де автор статті намагається довідатися, що думають українці Канади та Сполучених Штатів щодо останньої реформи в українській мові: «Не можу зрозуміти, чим не влаштовує авторів цієї реформи Харківський правопис» [14].

Однак не всі так категорично сприймали новий правопис за межами України. Схвальні відгуки отримуємо від авторів газети «Українське слово» в публікації «Новий правопис: панікувати не варто» від 7 червня 2019 року. Авторка О. Кощенко просить віднестися спокійно, адже мова живий організм, і час покаже, яка з форм є зручнішою у подальшому: «Ніхто не вимагає із завтрашнього дня суворо їх дотримуватись. За правильної державної політики молодь, яка найактивніше включає у свій повсякденний ужиток іншомовні та нові слова, першою почне опановувати звільнені з пут «зросійщення» норми правопису» [15].

Нові правописні норми на морфологічному рівні найчастіше представлені варіативною формою закінчення *-и* родового відмінка однини іменників третьої відміни. Таке компромісне рішення наближає мову континентальних українців до діаспорян. Таку форму неодноразово простежуємо на сторінках видання «Свобода» (*посилення відповідальности, Чернівецької області, правоохоронної діяльності, День незалежности на Флориді, Різдво Христове – це свято любови, Відзначили 20-річчя школи радості, Розслідують причини смерти українки*) [8]. У харківському правописі така особливість була важливою, адже вона відрізняла українську мову від російською. Ю. Шевельов зауважував щодо правопису 1928 року, що «ще ніколи правопис і морфологія української мови не були впорядковані так точно і детально» [5, с. 313]. Але дотепер в інших виданнях («Громада», «Українське слово», «Сурма», «Час і події») простежуємо стару, але варіативну форму із закінченням *-і*: *відповідальності, області, діяльності, незалежності, любові, радості, смерті* [9; 12; 16; 17; 18].

Варто зазначити, що серед можливих варіативних фонетичних та морфологічних форм відповідно до чинного правопису більшість преси діаспори США послуговуються першим варіантом, що існував раніше. Це засвідчує наближеність до української мови, що функціонує в Україні попри те, що обидві усталені форми є правильними.

Щодо загальних правил правопису складних слів у чинному українському правописі наразі використовуємо менше дефісів – «разом пишемо

слова з першими часто вживаними іншомовними частинами на голосний і приголосний» [19, с. 48]. У харківському правописі дефіс називають «розділкою» в знак проміжного письма між письмом, і правил щодо написання іншомовних слів нарізно й укупі немає. Тому, аналізуючи цю орфографічно ознаку, цікаво відзначити, що в пресі діаспори дійсно відчутне зменшення дефісів у таких словах, зокрема у виданнях «Сурма», «Українське слово» та «Громада», [9; 16; 17; 18]. В інших виданнях, таких як «Час і події» та «Свобода», зафіксовані старі й нові правописні норми, тобто через дефіс і разом. Наприклад, *прес-конференція / пресконференція* (обидві форми у «Свобода» та «Час і події») [8; 12], *Вице-прем'єр / Вицепрем'єр* (обидві форми у «Свобода» та «Час і події») [8; 12], *екс-президент* («Час і події») [12] / *експрезидент* («Свобода») [8], *поп-музика / попмузика* (обидві форми у «Час і події») [12], *веб-сторінка / вебсторінка* (обидві форми у «Час і події») [12], *поп-гурт та вебсайт* («Свобода») [8].

Чимало дискусій ще й досі залишили по собі фемінітиви і їхнє творення за допомогою різних суфіксів. Ще за рік до опублікування нового правопису О. Левкова в одній із статей закордоння надавала пропозицію щодо додання до нового проекту правопису положення про варіативне вживання жіночих форм назв професій та посад: «Слава Богу, що хоча б у правопис нарешті зайшли фемінітиви, вже давно усталені у живому мовленні сотень інтелектуалів та освітян. Загалом, для мене залишається загадкою, чому не було взято для ухвалення проект, розроблений найавторитетнішими українськими лінгвістами ще у 1999 році під керівництвом член-кореспондента НАНУ Василя Німчука» [20]. Професор Національного університету «Острозька академія» І. Хом'як пізніше стверджував, що офіційних досліджень щодо фемінітивних форм майже немає, однак «впадати у відчай або вдаватися до крайнощів тут не варто, хоча б тому що фемінітиви не в кожному стилі вживаються рівнозначно... Якщо брати офіційно-діловий або науковий стилі, то це звучить неадекватно, певною мірою фамільярно. Має спливати певний час, мова сама позбудеться зайвих фемінітивів, які творяться штучно. І все увійде в своє русло. Право ж на фемінітиви – цілком закономірне, ми можемо їх застосовувати в мовленні, особливо розмовно-побутовому» [21].

Відповідно до чинних правописних норм написання іменникових суфіксів за допомогою суфіксів *-к(-а)*, *-иц(-я)*, *-ин(-я)*, *-ес(-а)* та ін. від іменників чоловічого роду утворюємо іменники на позна-

чення осіб жіночої статі. Найуживанішим є суфікс *-к(-а)*, бо він поєднуваний із різними типами основ; суфікс *-иц(-я)* приєднуємо до основ на *-ник*; суфікс *-ин(-я)* сполучаємо з основами на *-ець*, а також використовуємо рідковживаний суфікс *-ес(-а)* [19, с. 39-40]. Найкраще і найповніше така мовна особливість представлена в єдиному жіночому українськомовному журналі США «Наше життя» (англ. «Our life»). Це художньо-публіцистичний щомісячний часопис, який видає Союз українок Америки з 1944 року. Тож у виданні спостерігаємо такі жіночі форми, як *союзанка, українка, американка, партнерка, поетка, лавреатка, докторка, громадська діячка, меценатка, співorganizаторка, дипломатка, професорка, авторка, стипендіатка, волонтерка, доцентка, референтка, кураторка, директорка, секретарка, заступниця, шанувальниця, переможниця, учасниця, дорадниця, співзасновниця, членкиня, господиня* [22]. Таке різноманіття фемінітивів представлено тільки в одному з останніх випусків часопису. До речі, в журналі вживають форму *поетка*, а не *поетеса*, як зазначено в новому українському правописі [19, с. 40].

Зауважимо, що мова видання «Наше життя» – українська й англійська. У публікаціях часопису редакція дотримується «скрипниківки». Союзанки відзначають важливість англomовної частини журналу, оскільки це дає можливість не українкам або тим, хто не дуже добре знає українську мову, володіти матеріалом.

Висновки. Досвід заокеанської української діаспори вказує на те, що процес кодифікації мови щоденно породжує мовні дискусії. У західній діаспорі в повоєнний період сформувалося виразне протистояння радянській правописній практиці, чим і зумовлена відданість принципам харківського правопису 1928 року. З часом дещо все ж змінилося. На правописну неупорядкованість у діаспорі мав вплив новий український правопис 2019 року, який повернув деякі старі традиції написання, що і спричинило наближення української мови за океаном до мови континентальних українців.

Під час дослідження зафіксовано використання сучасних правописних фонетичних, морфологічних та орфографічних норм в більшості видань. Лише найстаріша газета «Свобода» донині послуговується правилами майже сторічного правопису. У виданнях «Час і події» та «Наше життя» засвідчено деякі ознаки використання як старої, так і нової правописної традиції. Газети «Українське слово», «Громада» та «Сурма» за мовною структурою є найближчими

до нового українського правопису. Підкреслимо, що у пресі діаспори достатня поінформованість українців за океаном про правописні норми, які є чинними на сьогодні.

Подальшою перспективою роботи вважаємо необхідність дослідити сучасну лексичну систему в українськомовній пресі діаспори з метою порівняння та узагальнення результатів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Терещук Г. Новий правопис і деколонізація в Україні. Павло Гриценко заявив про «десятки помилок». *Радіо Свобода*. 02.06.2024. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/mova-pravopys-dekolonizatsiya/32975293.html>
2. Український правопис. *Час і події*. 18.06.2009. URL: <https://www.chasipodii.net/article/4986/>
3. Лямпа, катедра, бациля: 85 років тому затвердили харківський правопис. *Час і події*. 26.09.2013. URL: <https://www.chasipodii.net/article/12263/>
4. Біловус Л. І. Україномовна періодика у національно-культурному житті української діаспори США (1991–2017 рр.) : монографія. Тернопіль : ТНЕУ, 2017. 608 с.
5. Шевельов Ю. Українська мова в першій половині двадцятого століття (1900–1941). Нью-Йорк : Сучасність, 1987. 295 с.
6. Тараненко О. О. Мова української західної діаспори і сучасна мовна ситуація в Україні. *Мовознавство*. 2013. № 2-3. С. 63–99.
7. Фаріон І. Правопис – корсет мови? Український правопис як культурно-політичний вибір. Львів : Свічадо, 2004. 120 с.
8. Свобода : вебсайт. URL: <https://subscription.svoboda-news.com/>
9. Сурма : вебсайт. URL: <https://surma.com.ua/>
10. Американські українці презентували у Києві проект фотовиставок «Батьківська Хата. Homestead». *Час і події*. 02.09.2021. URL: <https://www.chasipodii.net/article/26525/>
11. Німчук В.В. Проблеми українського правопису в ХХ–ХХІ ст. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський держ. пед. ун-т, 2002. 116 с
12. Час і події : вебсайт. URL: <https://www.chasipodii.net/>
13. Український правопис. Народний комісаріят освіти УСРР. 1-ше вид. Київ : Державне вид-во України, 1929. 103 с.
14. Хочу дізнатися думку про новий правопис. *Свобода*. 2021. URL: <https://subscription.svoboda-news.com/2021/05/хочу-дізнатися-думку-про-новий-правоп/>
15. Новий правопис: панікувати не варто. *Українське слово*. 2019. URL: <https://www.ukrslovo.net/nota-bene/94032.html>
16. Українське слово : вебсайт. URL: <https://www.ukrslovo.net/>
17. Громада. Сан-Франциско, 2024. №78 (травень). 20 с. URL: <https://hromada.us/en/newspaper/>
18. Громада. Сан-Франциско, 2024. №79 (червень). 20 с. URL: <https://hromada.us/en/newspaper/>
19. Український правопис / ред. : Є. І. Мазніченко та ін. ; НАН України. Київ : Наукова думка, 2019. 390 с.
20. Нова редакція Українського правопису: що зміниться, коли і чому. *Час і події*. 2018. URL: <https://www.chasipodii.net/article/21442/>
21. Професор Іван Хом'як про виховання мовної свідомості: «На це мають бути спрямовані зусилля кожної людини». *Час і події*. 2021. URL: <https://www.chasipodii.net/article/26494/>
22. Наше життя. Our life / гол. ред. Р. Ляброс. Нью-Йорк, 2024. Січень – лютий. 40 с. URL: <https://unwla.org/pdf-publications/our-life-magazine-2024-january-february-issue-01/#page/1>